

פתרון הבחינה בתנ"ך יחידה שלישית - מועד קיץ 2007

שאלונים: 001104, 203

מוגש על-ידי: דנית בר-אור, אלי לוי, חוה צדוק וגליה סמו

מורים לתנ"ך ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון – מנהיגות ומנהיגים במקרא

על הנבחן לענות על שתי שאלות: אחת מתוך השאלות 1-2, ואחת מתוך השאלות 3-4

שאלה מספר 1

- א. לשם ארגון הצבא וניהול המדינה ממונים פקידים בכירים, "עבדים". "עבד המלך" היה בדרך כלל פקיד בדרג גבוה.
- ב. שמואל מטשטש את ההבחנה בין המשמעות של המושג, כפי שפורש לעיל, ובין עבדות ממש, כדי להרתיע את העם ולאיים עליהם מפני מוסד המלוכה.

שאלה מספר 2

דרך ה"היסטוריה" היא להתייחס אל מה שנחשב כהצלחה. המקרא, בניגוד לכך, שם דגש דווקא על כישלונות המנהיגים ולא על הצלחותיהם.

דרכו של משה רצופה כישלונות: לדוגמה בשמות ל"ז, פסוקים 2-3 מסופר שהעם מתלונן על כך שמשה הוציא אותם ממצרים על-מנת למות במדבר. המקרא מרחיב לגבי כישלונותיו של דוד: לדוגמה בשמו"ב ט"ו, פסוקים 13-18 מסופר שבנו של דוד, אבשלום, מורד בו וגורם לו לברוח מירושלים.

שאלה מספר 3

- א. הן משה והן נחמיה יכלו בתוקף היותם מנהיגים, לנהוג בעם בשררה ולקחת מהם חלק מרכושם כמס. התנהגות זו הינה התנהגות חוקית, כי אכן המלכים נהגו לגבות מנתיניהם מיסים ולקחו מרכושם.
- ב. משה ונחמיה לא לקחו לעצמם סממני שלטון ולא לקחו מהעם דבר, מכאן שהם היו מנהיגים שהתחשבו בצורכי העם ובמצוקתו, ולא הפיקו מתפקידם טובות הנאה, אלא התמקדו בהנהגת העם ובטובתו של העם, וזהו המסר לגבי דמות המנהיג: עליו לפעול לטובת העם ולא לנצל את מעמדו לטובתו האישית.

שאלה מספר 4

- שמו"ב י"ב 7-10: **תחום מוסרי** - הנביא, נתן, מוכיח את דוד המלך על חטאיו המוסריים - רצח אוריה וניאוף: "את אוריה החתי הכית בחרב ואת אשתו לקחת לך לאשה..." (פסוק 9).
- מלכים א, י"ב, 21-24: **תחום מדיני-צבאי** - שמעיה הנביא מונע מרחבעם להלחם כנגד ישראל שמרדו בו "לא תעלו ולא תלחמו עם אחיכם בני ישראל שובו איש לביתו כי מאתי נהיה הדבר הזה..." (פסוק 24).
- מלכים א, י"ט, 15-16: **המלכת מלך** - אליהו מתבקש להמליך את חזאל למלוך על ארם, את יהוא למלך על ישראל: "ומשחת את חזאל למלך על ארם ואת יהוא בן נמשי תמשח למלך על ישראל..." (פסוקים 15-16).

פרק שני – דוד ומנהיגותו

על הנבחן לענות על שלוש שאלות: על שתיים מהשאלות 5-7, ועל אחת מהשאלות 8-9

שאלה מספר 5

- א. (1) היחס במעגל האישי: דוד אהוב על ילדיו של שאול: "ונפש יהונתן נקשרה בנפש דוד" (פסוק 1), "ותאהב מיכל בת שאול את דוד" (פסוק 20).
- היחס במעגל הלאומי: דוד אהוב על כל העם: "וכל ישראל ויהודה אוהב את דוד" (פסוק 16).
- (2) שאול שונא את דוד ורוצה להורגו.
- הסיבה לכך עפ"י הקטע: שאול רואה בדוד יריב שרוצה להדיח אותו ואת שושלתו מן המלכות: "כל הימים אשר בן ישי חי... לא תכון אתה ומלכותך" (פסוק 31).
- ב. (1) על הנבחן לציין שלוש מבין הדוגמאות הבאות לנאמנותו של יהונתן לדוד:
- פסוק 1: דוד בורח מפני שאול ובא לפני יהונתן להתלונן על יחסו של שאול אליו. העובדה שדוד יכול לסמוך על יהונתן ולבוא אליו כשהוא בורח מפני שאול, מלמדת על נאמנותו של יהונתן לדוד.
 - פסוק 3: דוד מגלה ליהונתן את מזימת שאול להורגו ומספר ליהונתן ששאול יודע שאם יהונתן יגלה מזימה זו, זה יעציב אותו: "אל יידע זאת

פן ייעצב". העובדה שדוד יכול לספר על מזימה זו ליהונתן, מלמדת על נאמנות יהונתן לדוד.

- פסוק 4: יהונתן מוכן למלא כל בקשה של דוד. הוא מעוניין לעזור לו לגלות האם שאול באמת רוצה להורגו.
- פסוק 8: דוד מזכיר ליהונתן כי כרת עמו ברית. הברית היא כמובן דוגמה לנאמנות יהונתן לדוד.
- פסוקים 5-7, 27-29: יהונתן אומר לשאול כי התיר לדוד להיעדר מסעודת ראש החודש וללכת לבקר את משפחתו. בכך מבצע יהונתן את התוכנית עליה הסכים מראש עם דוד, כשכל מעשהו זה מלמד על נאמנותו לדוד.

(2) נאמנות יהונתן לשאול:

- דוגמה מפסוקים 1-8: יהונתן מתווכח עם דוד ומסרב לקבל שאכן אביו, שאול, מתכוון להורגו. בהגנתו על אביו, הוא מראה את נאמנותו לו: "ויאמר לו חלילה לא תמות הנה לא יעשה אבי... אין זאת" (פסוק 2).
- דוגמה משמ"ב א' פסוק 23: "ובמותם לא נפרדו"- יהונתן נלחם לצד שאול עד מותם ובכך מופגנת נאמנותו לו.

או:

- "בחייהם ובמותם לא נפרדו"- לפי קריאה אחרת, שלא עפ"י הטעמים, הכתוב מראה את נאמנותו של יהונתן, שעמד לצד אביו בחייו ובמותו.
- ג. (1) מעשהו של יהונתן דומה למעשה מיכל בכך ששניהם סייעו לדוד לברוח מפני שאול, מעשיהם מסייעים לדוד להינצל ממזימת שאול לרוצחו.
- (2) תגובתו של שאול למעשהו של יהונתן חמורה מתגובתו למעשה של מיכל. הוכחות לכך (על הנבחן להביא שלוש):

- שאול שואל את מיכל מדוע שלחה את דוד, את יהונתן כלל אינו שואל אלא מיד מגנה אותו.
- שאול מכנה את יהונתן בשמות גנאי, כלפי מיכל אינו נוהג כך.
- שאול מצווה על יהונתן לשלוח אליו את דוד מיד, כלומר הוא רואה ביהונתן אדם שקשר קשר עם דוד. על מיכל אינו מצווה זאת, סימן שאינו רואה בה קושרת קשר.

- בשיחתו עם יהונתן נאמר במפורש ששאל כועס: "ויחר אף שאול ביהונתן", בשיחתו עם מיכל לא נאמר כך.

שאלה מספר 6

- א. (1) טענת נבל היא שלא ידוע לו מי הוא דוד ואין לו כוונה לתת מרכוש לאנשים שאין הוא יודע מי הם.
- עפ"י פסוקים 14-17 ניתן לטעון טענות הפוכות: **אפשרות אחת**, שטענת נבל אינה מוצדקת, מכיוון שהנער מעיד בפני אביגיל שאנשי דוד אכן שמרו על צאנו של נבל כל זמן שהיו עמם, ועל כן עליו לשלם להם. **אפשרות שנייה**, שטענת נבל, מנקודת מבטו, **מוצדקת**, מכיוון שהנער אומר שאנשי דוד הגנו עליהם בהיותם עמם בשדה, וייתכן שנבל האדון לא ידע על כך, מה גם שהוא לא שכר את שרותי דוד ואנשיו מראש.
- (2) שתי תשובות מנוגדות אפשריות לשאלה זו: **אפשרות אחת היא**, שדוד מוצג בקטע כדמות חיובית הפונה אל האדון שעל צאנו ורועיו שמר עם אנשיו והוא מבקש שכר צנוע ביותר, באומרו "תנה נא את אשר תמצא ידך..." **אפשרות הפוכה היא**, שפסוקים 4-9 מציגים את דוד כפורע חוק וכמי שגובה "דמי חסות" מנבל על-כך שלא פגע בצאנו וברועיו של נבל. על-פי אפשרות זו דמותו של דוד אינה תואמת את אופן הצגתו ע"י חז"ל.
- ב. על הנבחן לציין שתיים מהדוגמאות הבאות:
- פסוק 26 - אביגיל נשבעת בשם ה' שנבל ימות כמו אויבי דוד. "חי ה' וחי נפשו... ועתה יהיו כנבל אויביך..."
 - פסוק 28 - ה' יקים לדוד שושלת מלוכה יציבה ומתמשכת. "יעשה ה' לאדני בית נאמן".
 - פסוק 29 - אביגיל מאחלת לדוד ניצחון על אויביו בעזרת ה' ושמירה על נפשו מכל אויביו. "ויקם אדם לרודףך... והייתה נפש אדני צרורה בצרור החיים... ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע".
 - פסוק 30 - ה' ימליך את דוד על כל ישראל "וצווד לנגיד על ישראל".
- ב. אם ורעיה יפה ופסיבית
- תואם:
- והאישה יפת תואר (פסוק 3).

- רעיה : אביגיל מכונה : "אשתו" (פסוק 3).
- סותר :
- כל המעשה של אביגיל הבאה אל דוד ואומרת לו את כל הדברים, סותר את הדימוי של האישה הפאסיבית.
- אביגיל מכפישה את נבל (פסוק 25).
- אביגיל מייחלת למותו של נבל (פסוק 26).
- אביגיל רומזת לדוד שהיא מעוניינת להינשא לו ובכך לא נאמנה לבעלה (פסוק 31).
- אביגיל ממהרת להשתחוות בפני דוד, להאשים את עצמה ולהתחנן בפניו (פסוקים 23-24).
- אביגיל מביאה מנחה לדוד (פסוק 27).
- אביגיל משכנעת את דוד שלא לשפוך דם נקי (פסוקים 28-31).

שאלה מספר 7

- א. יחסו של דוד למות אבשלום : דוד מכנה את אבשלום "בני", אות לאהבתו את אבשלום ולצערו על מות בנו.
- יחסו של העם למות אבשלום : גם בפי העם אבשלום הוא בנו של דוד. אפשר לראות בכינוי זה, צער של העם על מות אבשלום (שהרי מרבית העם תמך במרד אבשלום) או השתקפות של צער דוד על מות בנו (ללא נקיטת עמדה רגשית מצד העם), או הזדהות של העם עם כאבו של דוד.
- יחסו של יואב למות אבשלום : יואב מכנה את אבשלום בשמו- "אבשלום", אות לכך שאינו חש אליו קרבה כלשהי.
- ב. ההקבלה הלשונית (על הנבחן לציין שתי דוגמאות) :
- בשני הקטעים נזכרת המילה "שער", האירוע מתרחש בשער.
 - בשני הקטעים נשאלת שאלה רטורית : מי יתן / מי ישמני..?
 - בשני הקטעים חוזר השורש ג-נ-ב : "ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל" ו"יתגנב העם".
 - בשני הקטעים מכוונים אנשי העם "עבד"/"עבדים" ט"ו פסוק 2 י"ט פסוק 6.
 - בשני הקטעים מופיעה המילה "לב", בהתייחס לליבם של אנשי העם.

ג. מעשיו של אבשלום הם חלק מהתוכנית האלוהית- נתן ניבא לדוד כי אדם הקרוב אליו ("רעיד") ייקח את נשיו (כשם שהוא לקח אשת איש, את בת שבע). נתן אף מנבא שהמעשה ייעשה לעיני השמש (בעוד דוד עשה בסתר), וכך קורה: אבשלום שוכב עם נשי אביו בגלוי. מותו של אבשלום הוא חלק מהתוכנית האלוהית- נתן מנבא לדוד כי "חרב לא תסור מביתך עד עולם", ואכן המרד החל בביתו של דוד, בתוך משפחתו, והסתיים במותו של אבשלום.

שאלה מספר 8

א. בקשות המשורר מה' (על הנבחן לציין שלוש):

- למחוק את פשעיו (פסוק 30).
- לגרום לו ולנפשו להיות שמחים (פסוק 10).
- לברוא לו לב טהור ורוח נכון (פסוק 12).
- להתעלם מחטאיו- "הסתר פניך מחטאיי" (פסוק 11).

ב. עפ"י שמו"ב דוד רואה במעשיו חטא שחטא כלפי האל. משורר תהילים נ"א תופס את חטאיו כדבר שקיים בו בעצם היוולדו ומעצם העובדה שאמו הרתה אותו בחטא (פסוק 7) "הן בעוון חוללתי ובחטא יחמתני אימיי", כלומר זה חטא שנובע מעצמו היותו אדם.

או:

עפ"י שמו"ב דוד תופס את חטאיו כחטא לה' "חטאתי לה' " (פסוק 13) לעומת זאת, לפי הפסוקים מתהילים נ"א המשורר תופס את חטאו גם כחטא כלפי בני אדם "למען תצדק בדברך"- רמז לעשרת הדברות שבהם מונים את "לא תרצח", "לא תנאף" ו"לא תחמוד"- מצוות שבין אדם לחברו.

שאלה מספר 9

הקושי הוא בהשוואת התורה לספר תהילים. מעמד התורה במסורת ישראל גבוה מזה של ספר תהילים. בניגוד לכך מקנה המדרש לספר תהילים, שחובר ע"י דוד, משקל זהה למשקלה של התורה (שנתנה ע"י משה).

או:

במסורת ניתנת חשיבות גדולה יותר לתורה כדברי אלוהים לעומת זאת מעמדו של ספר תהילים שחובר ע"י אדם- נמוך יותר.